

França. Fins que no vam veure els uniformes blau marí dels gendarmes no ho vam creure. I, darrera els uniformes, unes cares fraternals, commogudes, esverades: la França solidària.

Jo no feia part del grup de les noies que sortiren en pinya de Barcelona. Ja he dit que les activitats d'agitació i apedaçament de la situació m'havien dut a diferents localitats de la província. A la frontera, hi vaig pujar des de Figueres, amb un camió que s'omplí de dones i d'infants al peu mateix del castell guardat per un escamot del *Quinto Regimiento*. D'aquelles dones, només en coneixia una: la Nuri Munt. Havia estat la secretària de l'Hilari Arlandis i l'Hilari havia mort sota les bombes llançades a Figueres. Tenia un parell d'anys més que jo la Nuri i, instintivament, com que també ella era jsuc, vam afrontar juntes la situació. El primer que calia fer era entrar a França amb el cap ben alt.

Ni per la Nuri ni per a mi era difícil entrar al país veí com a faraones, però les altres dones de l'expedició, carregades de criatures, de *fardos*, de *flassades*, de *thermos*, de records de família i de tristesa, no volgueres ni escoltar els nostres projectes ni les ordres de capitanes de vaixell que s'enfonsa. N'hi havia una, sobretot, una de Manresa i mare de dues criatures, que ens va deixar com un drap. Va dir-nos que si teníem vergonya, les noies havien d'ajudar a les mares de família i a les velletes a carregar *bultos*, a acompanyar vells i a deixar-los tranquils; que de discursos i promeses n'estaven tips i més que tips.

De seguida vam ensumar que ens trobàvem davant de la típica derrotista. Com que el viatge fou llarg, malgrat els pocs quilòmetres que hi ha de Figueres a la frontera francesa, vam tenir temps de comprovar que aquella 'derrotista' tenia la fusta de veritables capitans. Quan entràrem a França ja ens havia donat una lliçó i d'aquell dia ençà va manar ella.

Després d'aquella lliçó en rebria d'altres del mateix caràcter. Així es va guarir allò que en podríem dir 'racisme polític'. Ens havíem cregut que només l'home o la dona militants eren capaços de dirigir una acció política per petita que fos. El creixement espectacular dels nostres efectius ens havia fet creure que únicament en els nostres rengles s'hi trobaven els 'millors', la flor i la mata del poble. Érem l'avantguarda, la força dirigent, el cervell i el múscul de la revolució, com digué Maiakovski, que no era cap sectari i pogué escriure coses tan sectàries en cantar el partit. Llegint allò que nosaltres afirmàvem en aquells temps, allò que alguns afirmen encara avui en evocar-los, hom s'adona de la petulància i de l'envaniment que havíem arrellegat en trenta-dos mesos d'acció política oberta.

Però aquell dia, una dona de Manresa, mare de família i sense carnet, ni de partit, ni de sindicat, ni d'orfeó ni de cercle cultural o parroquial, va demostrar que els grans capitans no sempre necessiten una ideologia. Trenta-dos mesos de guerra havien ensenyat moltes coses a la nostra capitana manresana. Li havien matat l'home al front; havia quedat vídua amb dos fills de tres i cinc anys i fugia perquè la vídua d'un roig, en una ciutat petita, podia tenir dificultats que ningú no li hauria ajudat a resoldre. Havia treballat sempre a la fàbrica de filatures, guanyant el pa dels seus fills i substituint braços que podien agafar un fusell. No digué mai que ho feia 'per la causa', i es malfiava, instintivament, dels que pronunciaven discursos i volien donar ordres en nom de qualsevol anagrama. Tenia una energia moral absolutament natural i de la mateixa manera que mantenia i educava els fills sense pare, es comportava entre la gent, no pas fent la feina dels altres sinó ajudant-los a fer-la amb l'exemple del seu tremp i uns dots d'organització tan naturals com aquella energia que emanava.

No. Els millors no eren als nostres rengles. La força dirigent, l'avantguarda d'aquell petit destacament fou una dona sense partit, mentre d'altres que eren militants s'esfondraven per manca de solidesa moral."

Teresa Pàmies
(Del llibre *Quan érem capitans*)